

MAGAZINE

© LAURA JANSSENS

HOE SAMEN KINDERARMOEDE AANPAKKEN? RESULTATEN VAN EEN TRANSITIETRAJECT

Kinderen in armoede krijgen niet dezelfde kansen als andere kinderen. Ze hebben van bij hun geboorte te maken met drempels die hen kwetsbaarder maakt. En die drempels worden tijdens de eerste levensjaren alleen maar groter.

Kinderopvang en kleuteronderwijs kunnen de effecten van kansarmoede op de ontwikkeling van een kind verminderen. Ze kunnen de kloof tot ongelijkheid verkleinen, als de begeleiders van kinderen en de leraren voldoende inzicht hebben in kinderarmoede en hoe ermee om te gaan. Hoe beter de kwaliteit van kinderopvang en kleuteronderwijs, hoe groter het effect. Bovendien is de transitie, dat is de overgang tussen thuis, kinderopvang en kleuterschool, hierbij erg belangrijk.

Daarom zet het traject **Kleine Kinderen, Grote Kansen** in op de professionalisering van leraren en begeleiders van kinderen in het omgaan met kinderarmoede. Extra aandacht ging naar transitie: waarom is die zo belangrijk en hoe kan je de overgangen van de informele zorg naar de georganiseerde zorg en de kleuterklas zo warm en kwaliteitsvol mogelijk maken. Hiervoor werden allerlei tools ontwikkeld die inspiratie bieden om samen aan de slag te gaan vanuit de investeringsgedachte in de vroege kinderjaren. Ze zijn samengebracht op de website www.grotekansen.be.

SAMEN VOOR KWALITEIT IN HET KLEUTERONDERWIJS

In het onderwijsluik in samenwerking met het Departement Onderwijs en Vorming van 'Kleine Kinderen, Grote Kansen', is bewust ingezet op cocreatie. Voor het eerst werden álle lerarenopleidingen kleuteronderwijs én de pedagogische begeleidingsdiensten samengebracht in een Lerend Netwerk. Ook de inbreng van andere partners (Netwerk tegen Armoede, Kind en Gezin, Beweging van Mensen met een Laag Inkomen en Kinderen, UNICEF België, Welzijnszorg, VBJK, Minderhedenforum, VVOB, Onderwijscentrum Gent, Onderwijsbeleid Stad Antwerpen, Onderwijscentrum Brussel en het Kinderrechtencommissariaat) en last but not least Klasse bood een duidelijke meerwaarde.

Het projectteam bracht samen met de verschillende partners hun behoeften in kaart en ging met de analyse ervan aan de slag. Door in te zetten op communicatie en feedback creëerden ze

"Het project is erg waardevol omdat we vanuit good practices van elkaar kunnen leren. Elke lerarenopleiding probeert goede leerkrachten op te leiden en soms voel je dat je tegen dezelfde dingen aanloopt. Door samenwerking en uitwisseling kom je veel sneller tot resultaat. 1+1=3"

Els Mertens, opleidingshoofd Kleuteronderwijs Campus Brussel, Odisee, Lid van het projectteam

een breed draagvlak. Alle betrokkenen droegen hun steentje bij aan de invulling van de visie en het algemeen kader dat professionals wil ondersteunen om met kinder- en kansarmoede, met diversiteit en sociale ongelijkheid bij kinderen om te gaan. Het zijn immers de professionals die het verschil kunnen maken.

Het kader bestaat uit 2 kernthema's, 7 hefbomen en een overkoepelend kader. Deze structuur vormt de basis voor de website en voor de inspiratiebundel. Door de ruime samenwerking zijn al deze ideeën ook breed gedragen. (zie www.grotekansen.be)

"Kinderen in armoede verdienen dezelfde kansen als andere kinderen. Onderwijs speelt hier een sleutelrol. Met het project Kleine Kinderen, Grote Kansen leert elke kleuterleider hoe kinderarmoede te ontdekken en hoe met diversiteit om te gaan. Alle lerarenopleidingen zijn met deze kwetsbare thema's aan de slag gegaan. Met de 7 hefbomen en de video's van Juf Jelke en video coaching geven we leraren en lerarenopleiders concrete tools en ondersteuning. Leraren getuigen dat ze dankzij dit project sterker in hun schoenen staan om een warme relatie op te bouwen met kleuters die het thuis moeilijker hebben."

Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Onderwijs

SAMEN EVALUEREN VOOR MEER IMPACT

Voor de doelgroep 0 tot 3 jaar sloegen de Koning Boudewijnstichting en Kind en Gezin de handen in elkaar. Resultaat was een gezamenlijk project 'Samen evalueren voor meer impact in de strijd tegen kinderarmoede', binnen het grotere project 'Kleine Kinderen, Grote Kansen'.

Het lokaal geïntegreerd gezinsbeleid neemt een belangrijke plaats in binnen het beleid van Kind en Gezin. Essentieel onderdeel daarvan vormen de Huizen van het Kind en de lokale loketten kinderopvang. Kind en Gezin wil zo de lokale netwerken van voorzieningen en organisaties die werken met jonge kinderen versterken. Ze moeten voor alle gezinnen, ook de meest kwetsbare, toegankelijk zijn. Door de grondrechten van alle kinderen en gezinnen centraal te stellen, wil Kind en Gezin ieders kansen verhogen.

De praktijk wees uit dat voor veel organisaties die werken met jonge kinderen evaluatie en monitoring niet vanzelfsprekend zijn. Tegelijk moeten ze om subsidies te krijgen steeds meer en steeds concreter kunnen verantwoorden hoe ze die middelen inzetten in hun werking.

Samen met 20 praktijkorganisaties ontwikkelden de Koning Boudewijnstichting en Kind en Gezin een stappenplan voor zelfevaluatie. Zelf je impact evalueren, hoe begin je eraan? Welk verschil maak je voor jonge kinderen en hun gezin? Door evaluatie kan je dit zichtbaar maken.

Dit stappenplan is als publicatie beschikbaar en kan je downloaden op www.grotekansen.be en www.kbs-frb.be.

“De huizen van het kind zijn al zichtbaar aanwezig in Vlaanderen en Brussel. Zij bieden nu al een breed aanbod aan gezinnen. Met KOALA willen we de lokale samenwerkingsverbanden extra ondersteunen om een geïntegreerd aanbod voor alle gezinnen te kunnen realiseren. De linkjes tussen gezinsondersteuning en kinderopvang worden versterkt. De toegankelijkheid verhogen voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen staat centraal.”

Katrien Verhegge, administrateur-generaal van Kind en Gezin

Kinderarmoede in de wereld

Ook internationaal is de interesse voor dit thema groot.

Binnen het project 'starting strong' verzamelt de OESO al meer dan 15 jaar gegevens over kinderopvang en kleuteronderwijs (Early childhood education and care - ECEC). In 2017 publiceerden ze een boek met indicatoren: <http://www.oecd.org/education/starting-strong-2017-9789264276116-en.htm>

Een overzicht van initiatieven van de Europese Commissie vind je op http://ec.europa.eu/education/policy/school/early-childhood_en. Momenteel bereidt de Europese Commissie ook een aanbeveling voor rond ECEC. Je kan op de hoogte blijven via https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/initiatives/ares-2018-1505951_en.

En ook de Koning Boudewijnstichting zelf organiseerde met verschillende internationale partners enkele bijeenkomsten rond gerelateerde thema's: <http://www.europe-kbf.eu/en/projects/early-childhood/transatlantic-forum-on-inclusive-early-years>

2 KERNTHEMA'S EN 7 HEFBOMEN OM TE ONDERSTEUNEN

“Wie inzet op kwaliteitsvolle interacties in de klas, vergroot de kansen van kinderen, ook hun taalleerkansen. Denk aan hoe kleuteronderwijzers verwoorden wat ze doen in de klas. Of hoe ze een kind toespreken: afstandelijk of op een verbaal motiverende en uitdagende manier.”

Piet Van Avermaet, professor vakgroep Taalkunde UGent, Lid van het projectteam

KERNTHEMA 1 KWALITEITSVOLLE INTERACTIES

Elk kind heeft nood aan kwaliteitsvolle interacties om zich ten volle te kunnen ontwikkelen. Die interacties zijn zeer divers: tussen kind en professional, tussen kinderen onderling, ...

Onderzoeken

Kinderen moeten geprikkeld worden om te ontdekken, experimenteren, denken, associëren. Zo leren ze probleemoplossend en flexibel denken, in dialoog met andere kinderen en professionals.

Expressie

Kinderen drukken zich uit in klanken, beweging, kleuren, bouwen en zoveel meer. Ze gaan daarvoor in interactie met andere kinderen, met professionals, met ideeën en dingen.

Warme relaties

Kinderen moeten zich veilig en goed voelen, ze hebben nood aan aandacht en bevestiging. En aan leren samen spelen.

Rijke taal

Professionals kunnen kinderen veel spreekkan-

sen geven en een uitdagend aanbod dat de diversiteit benut. Zo ontwikkelen ze de taalontwikkeling van kinderen.

KERNTHEMA 2 BEELDVORMING

Om iedereen gelijke ontwikkelingskansen te bieden, moeten professionals kinder- en kansarmoede zien en herkennen, én aan elk kind gelijke ontwikkelingskansen bieden.

Inzichten

Professionals leren kaders en concepten kennen over armoede en sociale ongelijkheid. Waarom is er kans- en kinderarmoede? Wat zijn de mechanismen? Wat doet armoede met een mens?

Handelen en reflecteren

Professionals kunnen hun eigen handelen bijsturen. Zo kunnen ze hun dagelijkse praktijk echt inzetten om elk kind gelijke kansen te bieden.

Geraakt worden

Professionals willen geraakt worden, ervaringen opdoen over de dagelijkse realiteit van sociale ongelijkheid en maatschappelijke kwetsbaarheid. Zo begrijpen ze kansarme kinderen beter.

KINDERRECHTEN: EEN OVERKOEPELEND KADER

De twee kernthema's en 7 hefboomen samen zorgen voor een sterk denkkader voor wie kinderen begeleidt. Toch stak tijdens de Lerende Netwerken de behoefte naar een overkoepelelnd kader de kop op. Alle ondersteunende partners voelden de nood aan lijm om alle concepten nog beter bijeen te houden.

Die lijm werd gevonden in het **Kinderrechtenkader**. Een relevante keuze, want het uitgangspunt voor al wat men doet met kinderen is "het Kind en zijn rechten centraal stellen". Er is een sterke samenhang tussen het ontwikkelde kader en het recht op ontwikkeling, participatie en non-discriminatie, en met de specifieke aandacht voor kwetsbare groepen kinderen.

Vanuit een kinderrechtenperspectief hebben alle jongeren rechten. Die rechten zijn gebundeld in het Kinderrechtenverdrag van de Verenigde Naties en gaan over goede levensomstandigheden, volwaardige kansen en zorgzame bescherming voor élk kind.

Kinderopvang en (kleuter)onderwijs zien allerlei uitdagingen op zich afkomen, zoals omgaan met diversiteit, taal, burgerschap, armoede, radicalisering, pesten, ... Kinderrechten bieden handvaten om met al die uitdagingen om te

gaan. De kinderrechtenbenadering gaat uit van werken aan gelijke (start)kansen. Kinderen die botsen op obstakels, krijgen een duwtje in de rug.

Een kinderrechtenbril opzetten, betekent inzetten op participatie. Dat is één van de basisprincipes van het kinderrechtenverdrag. Ook heel jonge kinderen zijn in staat tot participatie, door aangepaste methoden. Onderzoek toont aan dat kinderen die meer participeren en gehoord worden, zich ook merkkelijk beter voelen. Er is zelfs meer welbevinden bij kinderen die gewoon maar hoorden over het kinderrechtenverdrag.

Het integreren van kinderrechten gaat er niet om extra dingen te doen, maar om de dingen anders te doen, vanuit de invalshoek van kinderrechten. Op de website grotekansen.be zijn diverse tools en werkvormen samengebracht die leraren en begeleiders toelaten om participatief met kinderen aan de slag te gaan: kinderrechtenafbeeldingen, kaartjes, teksten, tekeningen en veel meer.

"Kinderrechten bieden een zinvol en bruikbaar kader om maatschappelijke vraagstukken te benaderen. Dus ook kinderarmoede. Een kinderrechtenbenadering op school verzekert de aandacht voor de meest kwetsbare leerlingen. Scholen kunnen voor leerlingen die in armoede leven een wezenlijk verschil maken. Net daarom is het zo belangrijk dat alle leerkrachten en directies zich sterk bewust zijn van factoren in het onderwijssysteem die gelijkheid bevorderen."

Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris

DE KLAS VAN JUF JELKE:

“Ik denk bewuster na en sta sterker in mijn schoenen”

“Wekenlang draaiden de camera’s in mijn klas. En ik kreeg zeven specialisten over de vloer. We hebben het gehad over hoe je een hechte, warme relatie kan opbouwen met kleuters die het thuis moeilijker hebben. Hoe je aan een krachtige taalomgeving werkt, hoe je gedrag, emoties en gedachten van kleuters kan sturen en gericht kan inzetten. Maar ook hoe je op een kwaliteitsvolle manier kan omgaan met ouders. Dat is een heftige en intense periode geweest. Ik heb moeten kijken naar mezelf met de ogen van een buitenstaander en daardoor heel veel bijgeleerd. Ik voel dat ik nu sterker in mijn schoenen sta en bewuster nadenk over wat elk kind nodig heeft. Ik beseft meer dan ooit dat de basis van een goede klaswerking begint bij een goede band, met kwaliteitsvolle interacties met de klas. Als er aan deze band niet gewerkt wordt, kan een kind niet tot leren komen. De tips die de experts me gaven, waren soms verrassend voor de hand liggend en daardoor snel toepasbaar in de praktijk. Ik hoop dat leraren bij het zien van deze video’s zaken zullen herkennen uit hun klaspraktijk en eventueel enkele tips toepassen. Want ze werken wel echt. Studenten van de lerarenopleiding krijgen een volledig en eerlijk beeld van hoe het er in mijn klas aan toegaat.

Ze zullen inzien dat alles met alles verbonden is: taal, relaties, denken. Dat het soms feest is en dat het soms moeilijker gaat. Hopelijk kunnen ze hier veel uit leren en toepassen en kunnen we zo samen sterk zijn voor kwetsbare kleutertjes in de klas.”

STERKE LERAREN VOOR KWETSBARE KINDEREN

“Als het over armoede gaat en sociaal kwetsbare kinderen, zijn we soms geneigd om onze rol als leraar te minimaliseren: wat kunnen wij aan armoede doen? Toch ligt de sleutel voor de toekomst van die kinderen vaak in de klas. Dat tonen de vier video’s die Klasse, in het kader van dit project, heeft gemaakt over ‘kwaliteitsvolle interacties’ in de kleuterklas. Met heel veel dank aan juf Jelke die zich heel kwetsbaar opstelt en een grote groei doormaakt. Video’s waarvan we geloven dat ze leraren en lerarenopleiders kunnen helpen om krachtigere, sterkere leraren te worden: sterk voor de meer kwetsbare kinderen in de klas. Naast kwaliteitsvolle interacties, is daarbij ook zelfreflectie van belang. Daarom toont Klasse, samen met de Artevelde-

hogeschool, ook hoe videocoaching een ideaal middel kan zijn voor zelfreflectie en professionalisering op school. Met de 12 brillen om naar armoede te kijken open je dan weer nieuwe inzichten en verbreed je je kijk. Al het materiaal is

weldra terug te vinden op klasse.be en de website van het project www.grotekansen.be.”

Hans Vanderspikken, hoofdredacteur van Klasse

KENNIS DELEN

De website grotekansen.be wil een bron van inspiratie zijn voor leraren en begeleiders van jonge kinderen die mee de strijd tegen kinderarmoede willen aangaan.

Alle elementen uit het kader komen in detail aan bod. En het blijft niet bij theorie alleen. Voor alle elementen uit het kader is de website ook een verzamelplaats van allerhande tools. De kernthema's, hefbomen, concepten en het overkoepelend kinderrechtenskader worden zo concreet gemaakt. Alle partners delen via de website relevant materiaal: getuigenissen van professionals, lesmateriaal, filmpjes, relevante publicaties, onderzoeksresultaten, brochures, diverse praktijkvoorbeelden, artikels, geteste methodieken die werken, handleidingen, projectverslagen, documentatie...

Al dat materiaal is vrij toegankelijk voor geïnteresseerden en mag gebruikt worden. Het materiaal wordt ook regelmatig aangevuld.

TWEE INSPIRATIEBOEKEN

Kleine kinderen, grote kansen
De leraar maakt het verschil in de strijd tegen kinderarmoede.

In het onderwijsluik van 'Kleine Kinderen, Grote Kansen', werkte een Lerend Netwerk, bestaande uit alle Vlaamse Bacheloropleidingen Kleuteronderwijs, een kader uit om professionals kinderarmoede te leren hoe ze kinderarmoede kunnen herkennen en hoe ze ermee om kunnen gaan.

Dat kader, dat bestaat uit twee kernthema's, zeven hefbomen, vier concepten en het overkoepelende kinderrechtenskader, vormt de ruggraat van een inspiratieboek.

Het inspiratieboek licht te ideeën van het Lerend Netwerk over de hefbomen toe. De focus licht daarbij vooral op kwetsbare kinderen. Dat wordt aangevuld met mogelijke kijkwijzers en checklists. De belangrijkste doelgroep zijn kleuterleid(st)ers, maar bij uitbreiding ook kinderbegeleiders en gezinsondersteuners.

Het inspiratieboek kun je downloaden op www.grotekansen.be en www.kbs-frb.be.

Kleine kinderen, grote kansen
Samen evalueren voor meer impact in de strijd tegen kinderarmoede in de gezinsondersteuning en de kinderopvang.

De Koning Boudewijnstichting ontwikkelde samen met Kind en Gezin en 20 praktijkorganisaties een stappenplan voor zelfevaluatie, dat een leidraad wil zijn voor organisaties en handvatten aanreiken.

Het stappenplan kan de brede sector gezinsondersteuning en kinderopvang de komende jaren verder inspireren en ondersteunen. Om de implementatie van dit kader een boost te geven, werd het meteen geïntegreerd binnen het begeleidingstraject voor KOALA. Kind en Gezin, Koning Boudewijnstichting en VBJK bieden een begeleidingstraject op maat aan waar expertise vanuit verschillende hoeken wordt binnengebracht.

Het stappenplan kun je downloaden op www.grotekansen.be en www.kbs-frb.be.

“Transities tussen thuis, kinderopvang en school zijn kwetsbare periodes. Kinderen en ouders uit kansarme situaties hebben het vaak extra moeilijk, met mogelijk een negatieve invloed op het welbevinden en leerkansen van kinderen. Een kleuterschool verwacht immers vaak dat een kind ‘schoolrijp’ is. Maar zijn scholen wel ‘kindrijp’? Hoe gaan ze om met de superdiversiteit en de verschillen in voorschoolse ervaringen?”

Katrien Van Laere & Brecht Peleman, VBJK, Centrum voor Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen / Universiteit Gent

FILANTROPISCHE FONDSSEN EN BELEID STEUNEN DE STRIJD TEGEN KINDERARMOEDE

KOALA-PROJECT

Gezinnen in kansarmoede vinden minder gemakkelijk de weg naar kinderopvang. Dat is jammer, want onderzoek toont aan dat deelname aan kwaliteitsvolle kinderopvang kan leiden tot een blijvende, positieve impact op de sociale, emotionele en fysieke ontwikkeling en op de latere schoolresultaten van een kind. KOALA ‘Kind- en OuderActiviteiten voor Lokale Armoedebestrijding’ is in combinatie met kinderopvang voor kansarme gezinnen hierop een antwoord.

In 18 gemeentes werd dankzij de oproep een aanbod kind- en ouderactiviteiten opgestart en zijn meer dan **522 bijkomende plaatsen** voor kinderen uit kwetsbare gezinnen gecreëerd in de kinderopvang.

Deze nieuwe kinderopvangplaatsen zouden niet mogelijk zijn zonder de unieke samenwerking tussen minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Jo Vandeurzen, Kind en Gezin en het **Fonds Bernard, Gonda en Emily Vergnes**. Dat filantropische fonds, beheerd door de Koning Boudewijnstichting, stelt middelen ter beschikking van organisaties om bij te dragen aan de ontplooiing van kinderen uit arme gezinnen en aan de preventie van armoede.

De totale investering bedraagt 30 miljoen euro waarvan één derde door het Fonds Bernard, Gonda en Emily Vergnes gefinancierd wordt. Deze publiek-private samenwerking loopt over de volgende 10 jaar.

KINDERARMOEDE BOVENAAN DE BELEIDSAGENDA

Ook het Kinderarmoedefonds zet in op innovatieve en langlopende projecten die de uitsluiting van kansarme kinderen en hun gezinnen tegengaan. Samenwerkingen met partnerorganisaties en lokale besturen staan daarin vaak centraal. Om lokale besturen te inspireren, publiceerde het Kinderarmoedefonds de brochure **‘Kinderarmoede begint vroeg. Dit kan uw bestuur eraan doen.’** Deze brochure kan je downloaden op www.kbs-frb.be.

Als overheid kunnen we niet blind zijn voor de kinderarmoedeproblematiek. Armoede hypothekeert kansen van volgende generaties en van de samenleving als geheel. Daarom investeren we in kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor kwetsbare gezinnen met jonge kinderen. Dit sluit aan bij de ambities van het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding.”

Jo Vandeurzen, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

STAY TUNED!

Wil je op de hoogte blijven van de vervolgstappen? Neem regelmatig een kijkje op www.grotekansen.be